

Leuvens
Historisch
Genootschap vzw

INFO – DOSSIER sept. 2009

FOCHPLEIN

een geschiedenis
als bijdrage LHG voor
een archeologisch onderzoek

Voorwoord

Ramon Kenis en Paul Reekmans

Naar aanleiding van de herinrichting van dit plein en de aankondiging van een voorbereidend archeologisch onderzoek is het nuttig een aantal gegevens over dit plein op te frissen. Het LHG hield reeds bij aanvang van de eerste plannen in 2004 een Salon over de geschiedenis van dit plein. Graag hernemen we een aantal historische feiten en gebeurtenissen in het licht van de nieuwe plannen, in de hoop te kunnen bijdragen tot de ontdekking van ons verborgen patrimonium.

Het **Fochplein**, genoemd naar de Franse maarschalk Ferdinand Foch, in het centrum van Leuven gelegen, is als plein nog erg jong, gecreëerd na WO I, nadat het centrum van de stad met vooral de Statiestraat, Tiensestraat en Diestsestraat door de 'Brand van Leuven' in 1914 verwoest werd. Dit plein is vandaag vooral bekend als bushalte met het typisch beeld van student 'Fonske'.

Voorheen was dit plein onbestaand en was er een inpanidige tuinzone met een groot onderwijscomplex, de pedagogie de Lelie, tot op het ogenblik dat de reeds aangelegde Statiestraat later verder verbonden werd met de Grote Markt.

Zoals werd aangekondigd heeft **een archeologisch onderzoek** onder de vorm van steekproeven (putten op een diepte van 2.5 meter) plaats gevonden op 14-18 september jongstleden.

Bezoek van LHG aan de site bij de steekproeven met afgifte LHG-info

Plan Meulemans, Plan Jobard en stadsplan 2009 op elkaar gelegd

Het LHG legde vooraf een aantal kaarten digitaal op elkaar (röntgenopstelling) en kreeg daardoor een duidelijk beeld van de vele gebouwen die er ooit hebben gestaan. Het LHG maakte deze informatie tijdens een bezoek over aan de verantwoordelijke firma

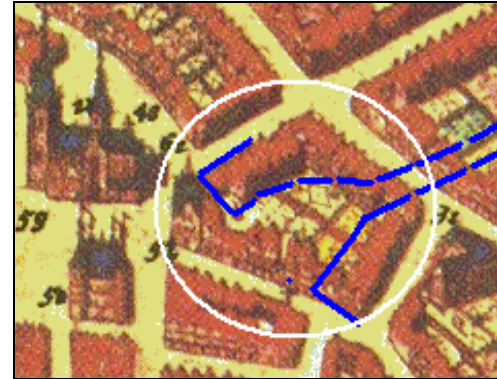
van de archeologische steekproeven. Zoals nu al blijkt uit de steekproeven, die we konden zien, gaan de sporen op deze plek tot ver terug in de middeleeuwen.

Omdat op de plaats van het huidige Fochplein, vanaf het ontstaan van de kern van Leuven, verschillende gebouwen op verschillende tijdstippen lagen, is het NODIG deze plek als woonzone verder GRONDIG te onderzoeken, zoals in vele andere steden gebeurde. Door de normale uithooging van de stedelijke grond en het niet afgraven van de ondergrond, zullen de verborgen grondvesten en andere belangrijke relictten bovenkomen. We beperken ons tot informatie met impact op het archeologische onderzoek:

- het middeleeuws bouwblok met de Hooimarkt en omringende huizen
- de Klerkenschol, dorpschool, Pedagogie de Lelie en het theater Frascati
- het verdwijnen van het theater Frascati, het Brouwershuis en panden voor de doorsteek in 1880 van de Statiestraat naar de Grote Markt
- brand in WO I, plannen voor het schermblok, het ontstaan van het Fochplein
- de ontwikkeling na WO II en de recente visie van 2004, herwerkt in 2009.

Het middeleeuws bouwblok met de Hooimarkt en het Brouwershuis

In vele tekeningen, zoals het plan van J. Blaeu uit ca. 1649, vinden we reeds in de vroege middeleeuwen het **bijna rechthoekige bouwblok** terug, gelegen aan de voet van het koor van de gotische St.-Pieterskerk en Tafelrond. Hierin zal later het Fochplein komen te liggen. Dit bouwblok werd toen begrensd door de Hooimarkt (later Radermarkt), de Dorpsstraat (voormalige Opendorpstraat en huidige Diestsestraat), de Nieuwstraat (huidige L. Vanderkelenstraat), de Savoyestraat en de Hoelstraete (huidige Tiensestraat).

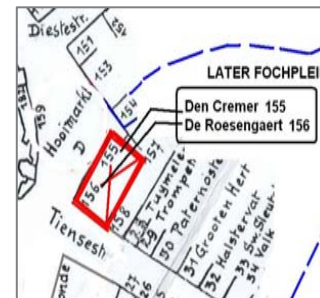
Detail plan J. Blaeu ca. 1649, met aanduiding

Detail Grote Markt, W. de Smedt, ca. 1646

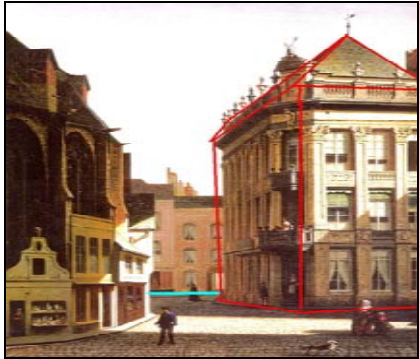
Een detail uit het schilderij van de Grote Markt uit de 17de eeuw, toont in het midden enkele huizen van dit blok tussen de St.-Pieterskerk en het Tafelrond waar nu het Fochplein ligt. De schilder W. de Smedt woonde er.

De detail uit het stadsplan van Blaeu ca. 1649 toont dit bouwblok mooi ingekleurd met de vele huizen in gesloten opstelling, met enkele grote binnentuinen, waarbij het opvalt dat er één pand in dit bouwblok opvallend sterk is ingekleurd. Het gaat hier om het gotische Tafelrond dat verkeerdelijk in het bouwblok werd ingetekend, waarschijnlijk om een pleinvormige opstelling rond het Stadhuis, de St.-Pieterskerk en het Tafelrond te bekomen. Het hoorde echter op de kop van het andere bouwblok thuis, net eronder, begrensd door de huidige Eikstraat en Tiensestraat.

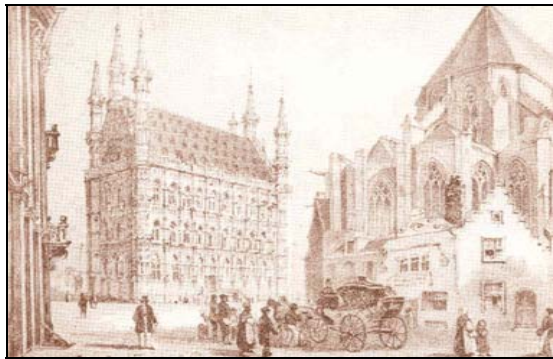

Alfons Meulemans vertelt in 'Huizen en Straten van het Oude Leuven' met een benaderende aanduiding van de vele panden (zie plan met aanduiding van het Brouwershuis), hoe volgens een schepenakte van 1431, niet het Tafelrond, maar het pand **De Roesengaert** (156), de hoek vormde van de Hoelstraete en de Hooimarkt. Het aanpalende pand **Den Cremer** (155), waarin ook schilder Wolfgang de Smedt (+1685) woonde, werd in 1719 toegevoegd aan dit pand. Deze panden werden later aangekocht door het Brouwersambacht en het Groot Ambacht, die ze tenslotte afbraken om er een vergaderplaats te bouwen. In 1739 werd de eerste steen gelegd van een imposant **Brouwershuis**.

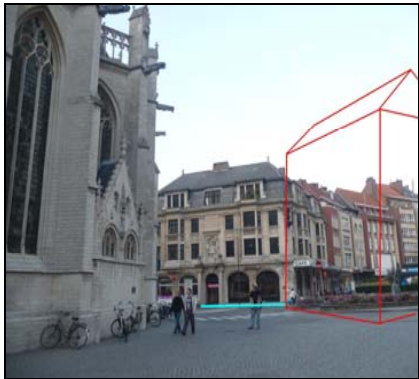
Twee illustraties geven een mooi beeld van de Hooimarkt (Radermarkt) en het Brouwershuis.

De Hooimarkt en het Brouwershuis

De Hooimarkt - links de aanzet gevel Brouwershuis

Situatie 2009 met dezelfde twee standpunten van de vroegere Hooimarkt en Brouwershuis,

Het vroegere Brouwershuis, gebouwd in 1739, werd afgebroken in 1870 bij de aanleg van de Statiestraat (huidige Bondgenotenlaan). Het Brouwershuis lag letterlijk in de weg van de doorsteek vanuit de Statiestraat.

De grondvesten van de middeleeuwse panden de Roesengaert en den Cremer (samen het eerste Brouwershuis van 1739) en andere panden bevinden zich zeker op de plek waar vandaag het beeld van Fonske staat (zie simulatie). Een plek met geschiedenis in de ondergrond. Fonske staat als het ware midden in het voormalige Brouwershuis te drinken.

Dit vroegere statige pand, dat verdween in 1870, kreeg later na WO I een aandenken bij de oprichting van een nieuw pand met dezelfde naam (midden van foto linksonder), echter gelegen in de andere hoek van de toenmalige Hooimarkt en op de plaats van de middeleeuwse panden De Royepoorte, De vier Emmers en de Mussche, afgebrand in WO I.

Ook andere middeleeuwse panden in de Dorpsstraat (huidige Diestsestraat), mee afgebrand, hadden hun tuinen tot diep in het binnengebied (huidige Fochplein), zoals vandaag blijkt uit de steekproeven.

Van Klerkschool, dorpschool, pedagogie de Lelie tot het theater Frascati

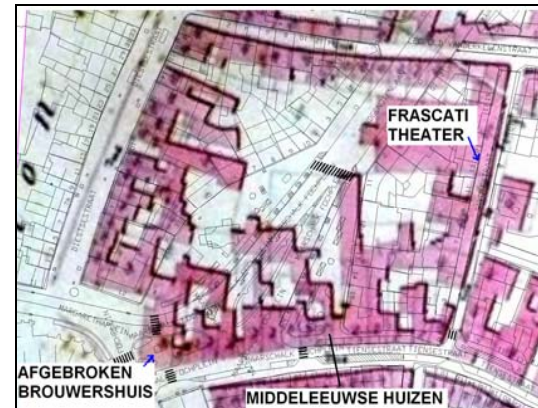
Ferraris 1771 detail school

Op de kaart van Ferraris van 1771 van Leuven, die de situatie ongeveer 125 jaar later tekent, is een merkwaardig gebouw geheel te zien in het donker gekleurd, zoals vele andere voorname gebouwen.

Reeds in 1358 was er hier in de Opendorpstraat (later Dorpsstraat en nu Diestsestraat) sprake van een **Klerkschool**. Deze werd later de **School van de Dorpsstraat** en gaf ook uit op de huidige Diestsestraat.

In 1437 vormde Jean van Hasselt, licentiaat in de rechten, deze dorpschool om tot een pedagogie. De naam van deze pedagogie verwees naar het pand dat naast de school lag, namelijk de Lelie, dat als eigendom toebehoorde aan een zekere Manneken (Viruli), als regent aangesteld van deze pedagogie. Deze voegde immers zijn pand toe aan deze pedagogie en van dan af kreeg het geheel ook de naam pedagogie de Lelie.

Deze pedagogie werd volledig heropgebouwd in 1660 en bleef toegankelijk vanuit de Diestsestraat. Dit is het grote geheel dat aangeduid staat in donkere kleur op de Ferrariskaart (zie plan boven).

Kadaster 1818 (met o.a. Frascati) op plan 2009 (Doc. K.R.)

Plan Jobard 1824 (met o.a. rotonde Frascati)

Het is deze pedagogie die in 1808 verkocht werd aan de familie Cordemans. Op de kadasterkaart van 1816 zien we hoe een deel van de eigendom, dat aan de Nieuwstraat (huidige Vanderkelenstraat) grensde, reeds is omgevormd tot particuliere huizen en binnenin een deel afgebroken werd. Het deel dat uitgaaf op de Savoyestraat werd omgevormd tot café. Op de binnenkoer werd een nieuwe theaterzaal hieraan toegevoegd.

Op de kaart van Jobard van 1824 zien we de inrichting van het binnengebied met o.a. een toegang voor paardenkoetsen vanuit de Diestsestraat.

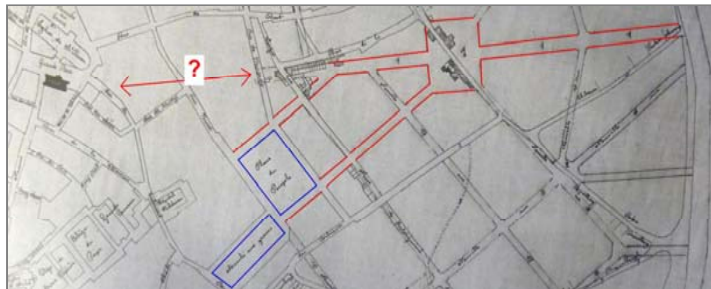
Dit bijzonder geheel met een schitterend interieur, zorgde lange tijd voor de nodige culturele ontspanning voor de Leuvense burgerij. Meer over dit verhaal is te vinden in een uitgebreid artikel in het LHG-jaarboek 2009.

Afbraak theater Frascati en Brouwershuis bij doorsteek Statiestraat in 1870

Na de dood van vader Cordemans zal dit theater door toedoen van zijn zonen verdwijnen in ruil voor een bijzonder lucratieve onderneming, namelijk de aanleg van een doorsteek van de Statiestraat tot de Grote Markt.

Reeds lang hadden de zonen Cordemans hun eigen idee, om de Statiestraat door te trekken en hun binnengelegen tuinzone te ontwikkelen voor nieuwe panden op een nieuw te plannen doorsteek. Ze ijverden meer dan 25 jaar om dit idee bij de stad goedgekeurd te krijgen, aanvankelijk tevergeefs, later met succes door een bepaald toeval.

Immers de rechte Statiestraat werd uiteindelijk met de Grote Markt verbonden om totaal andere redenen dan men zou denken.

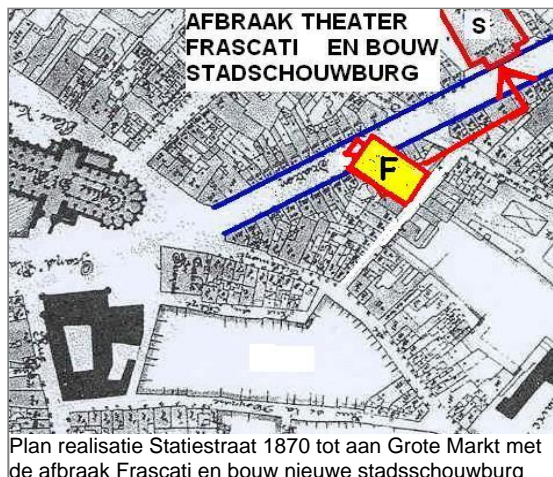

Plan Laenen, 1841, met 1ste + 2^{de} verbinding Statiestraat-Volksplaats met aanduiding van doorsteek naar Grote Markt, in 1870 (wit ?) - KR

Bij aanvang was dit laatste stuk van de Statiestraat in het Plan Laenen van 1841 helemaal niet opgenomen en niet gewild omwille van de afscherming van de historische kern.

De Statiestraat was bedoeld om de

verbinding te maken met het gans nieuw prestigieuze stadsplein, de Volksplaats (Ladeuzeplein), via een indrukwekkend plein, het Brabantplein (waar later het standbeeld van Justus Lipsius kwam), afgebogen via de Leopoldstraat. Later werd ook een tweede verbinding met de Volksplaats gerealiseerd via de Jan Stasstraat en verbond de Statiestraat de Diestsestraat met de Volksplaats.

Plan realisatie Statiestraat 1870 tot aan Grote Markt met de afbraak Frascati en bouw nieuwe stadsschouwburg

Tenslotte is er, via het lobbywerk van de aannemersfamilie Cordemans, die de belangrijkste gronden in de binnenzone aan het centrum bezat, een ruil gerealiseerd tussen de stad en de aannemersfamilie. De uiteindelijke afspraak bestond erin om de toenmalige theaterzaal Frascati, eigendom van de familie Cordemans, af te breken en een nieuwe door de wet opgelegde stadsschouwburg te realiseren langs een nieuw aan te leggen (laatste) stuk van de Statiestraat.

Door deze speculatieve verkaveling van een private eigendom werd het laatste deel ter hoogte van de huidige Fochplein 'toevallig' een feit.

Deze oorspronkelijk ongewilde en later toch gerealiseerde doorsteek naar het middeleeuwse stadshart, zal na de brand van WO I terug onderwerp worden van discussie. Een volgend verhaal. Een deel van de grondvesten van het theater Frascati liggen in de huidige Bondgenotenlaan, begin Fochplein.

Van de stijlvolle huizen in het laatste deel van de Statiestraat (huidige Bondgenotenlaan) gebouwd in 1870 zijn er nog enkele panden te zien, net op de plaats waar vroeger het theater Frascati stond (zie foto rechts).

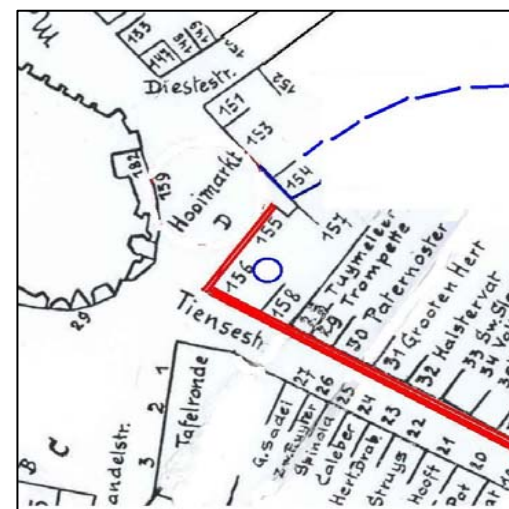

Statiestraat (Bondgenotenlaan) ca. 1910

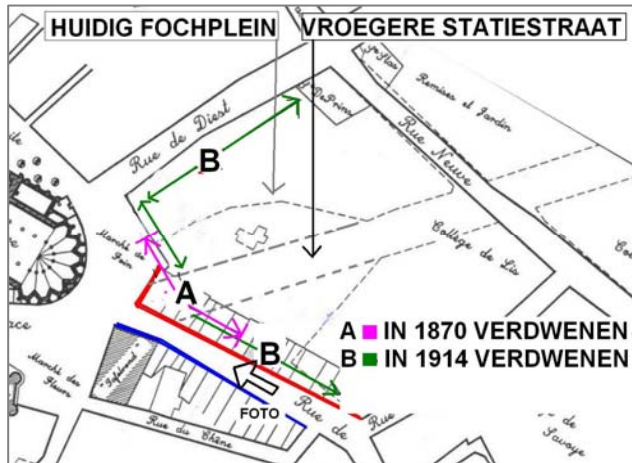
Overgebleven huizenrij van vroegere Statiestraat

Een **andere reeks van middeleeuwse gebouwen** op de hoek van de Tiensestraat (op het huidige Fochplein te situeren) zal in stappen verdwijnen.

Op de samenvoeging van de 2 plandelen (kaart linksonder) uit de Atlas Meulemans (plan 1 en 22) vinden we de aanduiding van **deze middeleeuwse panden de Tuymeleer, de Trompette, de Paternoster, Grooten Hert, Halstervat, Swerten Sleutel, Valk, Witten Leeuw, Cameryck** (waar keizer Maximiliaan logeerde in 1512), **Roosen Nobel, Refuge van Barberendaele e.a.**

Ook achter deze panden lagen nog gebouwen (zie plan Jobard ca. 1824). De huidige steekproeven brachten het middeleeuws formaat van stenen boven.

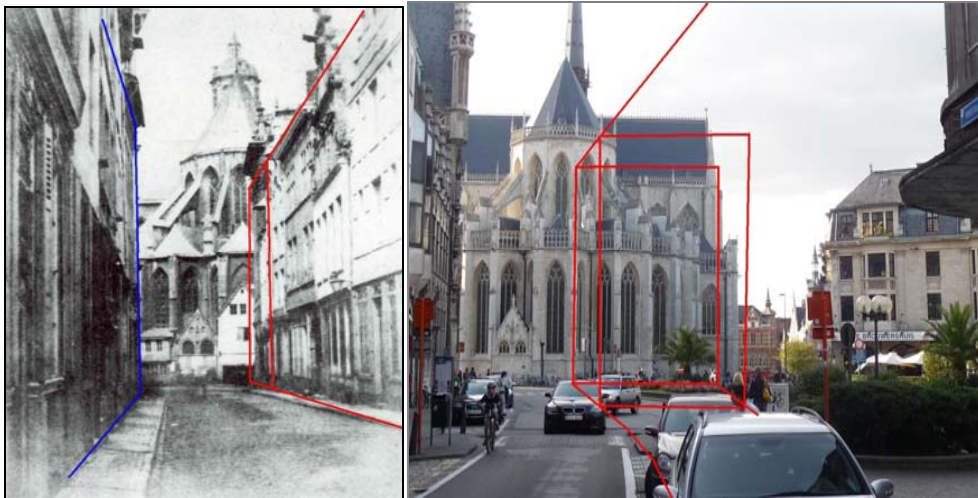

De eerste huizen (van de Hoelstrate (Tiensestraat) uit de middeleeuwen aan de Hooimarkt, te situeren op het Fochplein zelf (zie plan deel A), verdwenen bij de afronding van het nieuwe huizenblok bij de aanleg in 1870 van de nieuw doorsteek van de Statiestraat.

De aanpalende huizen uit de middeleeuwen en een deel van de nieuwe huizen van 1870 (zie plan deel B) verdwenen pas na de

brand van WO I in 1914. Men ruimde zowel in het ene als in het andere geval meestal enkel het puin, zonder verder af te graven.

Op één van de oudste foto's uit Leuven 1847 (foto linksonder) zien we nog een deel van deze middeleeuwse panden net voor de afbraak in 1870, vooraleer de Statiestraat werd doorgetrokken tot de Grote Markt. De kopgevel van het Brouwershuis aan de kerk, rechts op de foto, is nog te herkennen, gevolgd door een aantal middeleeuwse huizen, die eerst later zullen verdwijnen in WO I.

Tiensestraat 1847 met middeleeuwse huizenrij met simulatie verdwenen rij op het Fochplein

Dit alles verklaart waarom men bij de huidige steekproeven in deze zone en in het binnengebied intacte restanten van kelders en gewelven vindt van deze reeks van middeleeuwse huizen en gebouwen van 1870.

Huizenrij in Tiensestraat en hoek Diestsestraat verdwenen bij aanleg Fochplein

In 1914 wordt het centrum van Leuven in as gelegd tijdens een wraakactie van de Duitsers op de zogenaamde 'Francs Tireurs' en verandert de Statiestraat grondig.

Hoek van de Statiestraat - Tiensestraat na de brand van 1914 - Verdere afbraak van deze hoek

Planvoorstel na WO I om 'schermblok' te maken Ontwerp gebouw Janlet, midden op het plein

Voor het huidige Fochplein worden, na het ontmantelen van de afgebrande panden, vele plannen gemaakt. De vroegere doorsteek, tegen het principe in van het afschermen van de kern van de middeleeuwse stad, wordt terug in vraag gesteld.

Talrijke ontwerpen en voorstellen rond een 'bloc écran' komen op tafel. Het meest in het oog springend ontwerp van Janlet, met een ovale pleinvorm en een nieuw gebouw midden op het plein (zie plan en tekening), wordt goedgekeurd.

Het ovale plein wordt gerealiseerd in plaats van de vroegere rechte doorsteek, met een totaal nieuwe verkaveling waarvan enkel de gebouwen rond dit ovaal plein opgetrokken worden. Ondanks de goedkeuring door de gemeenteraad bij KB in 1919 van het ontwerp Janlet dat een grootschalig bouwproject voorzag midden op het plein, werd dit schermblok, na opdracht gegeven te hebben aan 3 Leuvens aannemers, uit geldgebrek niet uitgevoerd en werd het enkel een groen plantsoen in afwachting van ? Van al de nieuwe gebouwen na WO I, vergelijkbaar met deze op de huidige Bondgenotenlaan, zal echter 25 jaar later niets meer overblijven, dit door de verwoesting in WO II.

De ontwikkeling van het Fochplein vanaf WO I en de huidige plannen.

In WO II werd het plein, dat pas vernieuwd was in de typische wederopbouwstijl, opnieuw getroffen. Bij de wederopbouw werd gebouwd in een eigentijdse architectuur, nog altijd het kader van het huidige Fochplein.

Fochplein met de wederopbouwarchitectuur na WO I. Plein opnieuw verwoest in WO II

In de jaren na WO II nam het verkeer toe, evenals het openbaar vervoer en werd het groene plein stilaan een verhard plein, dat meer en meer bussen moest opvangen. Hierover werd opnieuw nagedacht en in 2004 werd een nieuw project voorgesteld om het plein in te richten met vooral een aangepaste nieuwe grote bushalte samen met ondergrondse fietsenstallingen. De plannen voor het nieuwe busstation gingen na protest om allerlei redenen echter terug de kast in.

Vandaag ligt er een nieuw plan voor ter uitvoering in 2010 met nieuwe accenten en wijzigingen om het busverkeer te verzoenen met het openbaar karakter van het plein. Het plein zal meer een publiek plein worden met minder bushaltes, deels verschoven naar het Margarethaplein en beter aansluitend bij de Grote Markt.

De ondergrondse ruimte voor fietsenparking en de andere werkzaamheden zijn de aanleiding om in deze zone een archeologische onderzoek te verrichten. De grondvesten, en andere interessante overblijfselen van menselijke activiteit zullen zeker voldoende vondsten opleveren, temeer daar deze zone in het hart ligt van de historische stad, op enkele meters van de bij aanvang romaanse kerk.

We zijn er van overtuigd dat deze vulgariseerde geschiedenis zeker zal bijdragen tot reflectie bij de stad Leuven en het VIOE over de noodzaak van NAUWGEZET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK op deze historische site.

Ondertussen bereidt het LHG een **uitgebreidere publicatie en salon** voor in de reeks *Leuvense straten en pleinen* met als titel ***Van Hooimarkt tot Fochplein***. Iedereen die wil meewerken met een verhaal of met bijdragen is welkom.

Contact: lhg@telenet.be of via web www.leuvenhistorischgenootschap.be

**LEUVENS
HISTORISCH
GENOOTSCHAP**

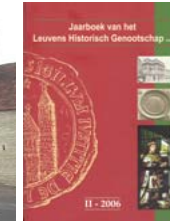
1910 - 1960 - 2004

Het Leuven Historisch Genootschap vzw - LHG stelt zich tot doel

het cultureel en bouwkundig erfgoed van Groot Leuven en het oude Hertogdom te bestuderen, catalogeren, verdedigen, mee te ontsluiten en te ijveren voor een bredere kennis van en belangstelling voor het historisch patrimonium.

Aandacht wordt besteed aan erfgoedbeheer, het inrichten van activiteiten zoals excursies, salons, bezoeken aan tentoonstellingen en publicaties zoals het jaarboek, driemaandelijks nieuwsbrieven en documentatiemappen.

Het Leuven Historisch Genootschap

nodigt u uit om lid te worden

waardoor u geniet van talrijke voordelen.

Uw steun is belangrijk voor onze vereniging.

Lidmaatschap (gezin) per jaar is 25 euro.

Storting op rekeningnummer 735-0107595-10

van het Leuven Historisch Genootschap

met vermelding naam, adres, telefoon, (e-mail)

e-mail lhg@telenet.be of 016/460422

www.leuvenhistorischgenootschap.be